

Guia docent

Educació Secundària Obligatòria

Índex

1. Pròleg	2
2. Presentació del material	3
3. La nostra filosofia (El nostre concepte de museu)	4
4. Descripció de la guia.....	5
4.1. Objectiu general	6
4.2. Destinataris	6
4.3. Com utilitzar la guia.....	6
5. Àrees d'aprenentatge, objectius i continguts (segons el currículum vigent).....	7
5.1. Educació Secundària Obligatoria.....	7
6. Guia didàctica de les activitats	9
6.1. Educació Secundària Obligatoria.....	8
6.2. Educació Secundària obligatòria	8
6.2.1. ESO	10
9. Avaluació	16
7. Continguts clau.....	18
PRODUCCIÓ ARTESANAL, AUTOCONSUM I VENDA	18
PRODUIR PER VENDRE O PER BARATAR	23
PRODUCCIÓ I COMERCIALIZACIÓ PROTOINDUSTRIAL	23
REINVENCIÓ S. XXI.....	25
8. Glossari.....	26
9. Per saber-ne més.....	29

1. Pròleg

El Museu de la Pauma de Mas de Barberans, inaugurat el dia 5 de maig del 2010, està destinat a posar en valor una part del patrimoni etnològic autòcton mitjançant l'estudi, conservació i difusió del treball de la pauma.

L'artesanía de la pauma és un ofici tradicional important (arreu la cistelleria ha estat una de les artesanies utilitàries més bàsiques), té una primera matèria insubstituïble que és la *paumera*. La *paumera*, o margalló, (*Chamaerops humilis*) és l'única palmera autòctona d'Europa. La seva distribució s'estén per la península Ibèrica, Illes Balears, el nord d'Àfrica i la península Itàlica.

Arquitectònicament l'edifici és de nova creació i consta de: sala de reserva, magatzem, recepció, punt de venda artesanal, despatx, sala d'exposició permanent, sala de Tallers, sala polivalent i terrassa interpretativa i panoràmica. Aquests espais físics estan distribuïts en quatre plantes, comunicades amb escales i ascensor.

L'exposició permanent està estructurada en dos àmbits temàtics ubicats en dos espais diferenciats i units un amb l'altre, espacialment per les escales i temàticament pels aspectes socials de l'activitat i per una llata que comença a les escales i que fa de fil conductor. El primer àmbit correspon a l'explicació del procés que va de la planta (margalló) al teixit, està ubicat a la planta baixa i serveix d'acompanyament a les demostracions artesanals i al punt de venda. El segon àmbit amb el títol: El treball de la Pauma als pobles del Parc Natural dels Ports, explica concretament com a aquests pobles hi confluïen diferents maneres de treballar, diferents formes de comercialitzar i diferents destins de les peces. L'autovenda, els mitjancers, els intercanvis de productes fets de pauma per productes alimentaris (baratar), els processos industrials i l'ús quotidià dels productes conviuen als pobles abans esmentats durant el segle XX. La segona meitat del segle passat popularitza uns mínims drets laborals i uns nous productes de materials barats que, juntament amb les dificultats per aconseguir matèria primera, van conduir a una crisi del treball de la pauma. Les referències històriques avalen l'antiguitat de l'activitat i la continuïtat de l'ofici ens obre les portes al segle XXI.

La Sala de Tallers és on es fan els diferents cursos de cistelleria de la programació fixa del centre i també d'altres cursos de treball de la pauma que es sol·liciten. La mateixa sala actua eventualment com a sala d'exposicions temporal amb unes temàtiques molt definides que bàsicament tenen com a eix vertebrador les fibres vegetals.

I ja a la part superior de l'edifici: la terrassa panoràmica amb una vista a la plana d'oliveres i a alguns pobles de les comarques del Montsià i del Baix Ebre i amb la serra del Montsià, la serra d'Ulldecona i la badia dels Alfacs tancant l'horitzó. La Sala que acompanya aquesta, imponent i alhora entranyable, vista també funciona com a sala audiovisual i aquí la bruixa Palmira ens acompanyarà per contar-nos la història de la pauma i dels seus amics i amigues :els artesans i artesanes dels pobles del Parc Natural dels Ports.

Tot i haver fet activitats educatives des de l'inici, finalment hem elaborat activitats estructurades en format de guia docent i de quaderns per l'alumnat. Els objectius d'aquest projecte són bàsicament els següents: conèixer les manifestacions culturals de l'entorn mostrant-hi actituds de respecte, interès i participació; revaloritzar llaços intergeneracionals mitjançant la comunicació entre diferents grups d'edat; mostrar algunes de les relacions entre el medi físic i les formes de vida que s'hi estableixen i, també, aquelles que s'hi donaven en el passat; fer pedagogia sobre el cost i sobre la vàlua del treball artesanal; i potenciar les habilitats manuals i la creativitat, entre la població més jove.

2. Presentació del material

La guia didàctica "Palmira i les fibres vegetals", és una eina produïda pel Museu de la Pauma i adreçada a docents i persones implicades des dels diferents àmbits de l'educació per tal que puguin abordar la temàtica de les fibres vegetals, el procés, la producció i l'artesanía concretament de la pauma, per així conèixer el patrimoni etnològic i cultural de la zona i poder-ho transmetre al seu alumnat des de les edats primerenques al llarg de l'educació obligatòria.

En aquest material podran trobar referències de caire teòric i pràctic que els permetran concretar conceptes i fer més entenedora la visita al museu.

Conscients de la necessitat de comptar amb uns materials específics que ajudin a fer més accessible la visita a l'alumnat, incorporin conceptes i apropin l'escola al museu, apostem per aquest suport als professionals per tal d'establir posteriorment un diàleg, que no farà més que millorar les capacitats de l'alumnat i les sinèrgies entre les escoles i el museu.

Aquests materials didàctics defineixen un treball pedagògic centrat en l'alumne/a i el seu aprenentatge. Materials que pretenen facilitar la comunicació i la participació. Volem que l'alumne/a participi, gaudeixi i es motivi amb l'aprenentatge, fent de la sortida no només un record sinó que una experiència que els durà a integrar els seus coneixements.

3. La nostra filosofia (El nostre concepte de museu)

Actualment, un Museu compleix no només una funció relacionada amb la democratització de la cultura de manera que transmet fets, accions, significats o realitats de la vida sense paraules, sinó també existeix una molt rellevant funció pedagògica ja que aquests "eduquen" la mirada del seu o la seva visitant.

Cada cop és més notable la funció educativa del museu, aquesta tendència ha marcat els museus de finals del segle XX i començaments del XXI ja que es tendeix a buscar la participació del públic i no únicament a través dels elements interactius que puguin integrar o complementar una exposició.

El fet de seleccionar quines obres s'exposen i quines no, el concepte al voltant del qual gira l'organització museística, l'arquitectura o geografia estructurant d'una exposició que provoca als i les visitants a tenir experiències concretes amb els objectes, les guies impreses, audiovisuals o sonores que acompanyen les sales i objectes museístics, tots

aquests elements influeixen en la formació de la persona visitant i, en conseqüència, busquen l'objectiu d'educar en el saber que guarda el museu.

En aquest aspecte el Museu de la Pauma, a través de l'experiència des de la seva inauguració l'any 2010 ha observat la manera en que acullen els/les estudiants i professors/es les sales del museu, i ha treballat per oferir un ampli programa de tallers i activitats.

Així, el museu té per objectiu sortir de les parets, distribuir el seu patrimoni a les persones, al territori i implicar la comunitat en la tasca d'instruir l'alumne/a en el coneixement de la seva pròpia història.

Per tot l'exposat, podem concloure amb un principi bàsic que ha de complir qualsevol instal·lació museística que és estar al servei de la comunitat i complir la seva funció instructiva, fent projectes didàctics compostos per diferents nivells de lectura perquè el llegat arribi a tots els públics.

4. Descripció de la guia

La guia didàctica "Palmira i les fibres vegetals" està pensada per esdevenir un complement formatiu alhora que una eina indispensable per als docents que visiten el museu de la Pauma de Mas de Barberans.

En ella trobaran un seguit d'activitats proposades a diferents nivells d'edats per tal de fer més entenedors els continguts vinculats al museu.

Cada activitat està explicada per tal que el docent, o el mateix dinamitzador o dinamitzadora del museu, la pugui desenvolupar. En elles s'ha tingut en compte les característiques dels infants i joves, resultant activitats que fomentin el respecte per les opinions pròpies i dels altres, la resolució de conflictes del grup, entre d'altres. No obstant, en tota programació, pot passar que a l'inici d'una unitat, o en la proposició

d'una activitat, es detecti una no adequació dels alumnes (ja sigui per manca de bases, d'interès, per diferència entre el nivell d'aprenentatge i contingut proposat, pels mètodes emprats, etc). En aquests casos, caldrà la ràpida intervenció del professorat present i del dinamitzador o dinamitzadora, en la mesura del possible, per reconduir l'activitat, modificant-ne els elements necessaris o bé suprimint-la. En ocasions n'hi ha prou en modificar el temps previst o recular en el repàs de conceptes, per tal d'assimilar millor els continguts implícits a les activitats.

4.1. Objectiu general

Fomentar l'aprenentatge d'infants i joves que visitin el museu de la Pauma, esdevenint un referent en la conservació del patrimoni cultural i etnològic de la zona.

4.2. Destinataris

Etapa	Cursos	Edats
Educació Secundària Obligatoria	1er a 4t	12 anys – 16 anys

4.3. Com utilitzar la guia

En les activitats didàctiques l'alumnat trobarà una sèrie de simbologia que els identificarà amb la tasca que hauran de realitzar.

El quadern d'activitats és molt visual i atractiu, fet que els ajudarà a assimilar conceptes i a gaudir realitzant les activitats proposades.

Amb el símbol:

Trobaran un petit text introductori, que contextualitzarà l'activitat.

Trobaran curiositats que podran descobrir, referents al contingut donat.

Amb el símbol:

Realitzaran una activitat de caire més pràctica i manual, creativa i artística.

Amb el símbol:

Hauran d'experimentar i realitzar de manera procedimental una activitat. Aquesta activitat sempre anirà acompanyada amb les indicacions necessàries dels materials indispensables per fer front al desenvolupament de l'activitat.

Amb el símbol:

Trobaran activitats que posaran a prova els coneixements treballats al llarg de la visita, a mode d'aprofundiment i de síntesi.

5. Àrees d'aprenentatge, objectius i continguts (segons el currículum vigent)¹

5.1. Educació Secundària Obligatoria

¹ Extret segons Lei 12/2009 d'educació del 10 de juliol. Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya, núm. 5422. Catalunya, 16 de juliol de 2009.

5.2. Educació Secundària Obligatòria

5.3. Educació Secundària obligatòria

En el cas d'educació secundària obligatòria es treballa tota l'etapa conjuntament ja que les activitats aborden uns eixos més transversals. En aquest quadre mostrem les competències treballades:

COMPETÈNCIES TRANSVERSALS

COMPETÈNCIES COMUNICATIVES	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Competències artística i cultural. ▪ Competència comunicativa lingüística i audiovisual.
COMPETÈNCIES METODOLÒGIQUES	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Tractament de la informació ▪ Competència matemàtica ▪ Competència d'aprendre a aprendre
COMPETÈNCIES PERSONALS	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Competència d'autonomia i iniciativa personal

COMPETÈNCIES ESPECÍFIQUES CENTRADES A CONVIURE I HABITAR EL MÓN

- Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic.
  - Competència social i ciutadana
-

I aquests, són els objectius i els continguts que aborda el dossier didàctic, en concordança a les competències esmentades:

OBJECTIUS

- Comprendre la història de la bruixa Palmira.
  - Comprendre el procés d'elaboració artesanal de la pauma.
  - Reconèixer la importància del patrimoni cultural i etnològic de la zona.
  - Respectar el patrimoni social, cultural i ambiental.
-

-
- Potenciar el treball en equip i la participació.
  - Treballar l'escolta activa.
  - Localitzar-se geogràficament a les poblacions del Montsià.
  - Reconèixer peces i estris típics de la zona.
  - Conèixer la tradició de l'autoventa i l'intercanvi vers al procediment de venda industrial.
  - Interpretació els diners com a valor de canvi actual.
  - Experimentar a través de les fibres vegetals, les diverses formes, mides, textures.
  - Conèixer vocabulari específic de l'artesanía i del patrimoni cultural i natural.
-

CONTINGUTS

- Interacció, comprensió i expressió de missatges orals, escrits i audiovisuals vinculats a continguts d'altres àrees.
  - Comprensió i producció de missatges orals, escrits i audiovisuals.
  - Descoberta i valoració del patrimoni natural i cultural.
  - Anàlisi d'elements del patrimoni natural i cultural.
  - Aplicació d'habilitats de relació social i respecte per la diversitat.
  - Discriminació de formes i grandàries.
  - Assumpció de pràctiques de consum responsable i de defensa del medi.
  - Interpretació del diner com a valor de canvi.
  - Estudi de mapes (tècniques d'orientació a l'espai).
  - Els materials elaborats amb fibres vegetals
  - La situació geogràfica del Montsià
  - L'ofici de l'artesà
  - El baratar i la comercialització
  - El procés artesanal de l'elaboració de la pauma
  - L'ús de les peces fetes amb pauma més característiques del Mas de Barberans
  - La modernitat i la sostenibilitat
-

6. Guia didàctica de les activitats

A continuació es mostren les fitxes de com portar a terme les activitats. Les fitxes corresponent a cada activitat es troben al dossier d'activitats didàctiques de cada etapa. A l'annex 1 trobarem la solució de totes les activitats.

METODOLOGIA

La metodologia que s'emprarà en les següents activitats és activa, participativa i flexible. A continuació es fa un breu incís sobre la correcta realització d'aquesta.

Al llarg de l'audiovisual, l'alumnat anirà descobrint el procés artesanal de la producció de pauma. Per tal de consolidar aquest procés, tot remarcant la dificultat i la complexitat d'aquest, el dinamitzador o dinamitzadora el tornarà a explicar i/o clarificar el vocabulari específic que ha anat sortint al llarg de l'audiovisual un cop hagi acabat.

Per fer-ho, es pot fer una posada en comú per part del grup, recordant entre tots, oralment, el que han entès del procés, tot remarcant en els valors i la tradició intrínseques al que aquest suposa.

Per acabar de sintetitzar i interioritzar aquests conceptes, hi ha un seguit d'activitats de consolidació dels aspectes més importants a adquirir, per realitzar al museu o a l'aula.

Una vegada acabades les activitats es pot tornar a fer un petit debat per acabar de tancar tot allò après, resoldre dubtes i clarificar tots aquells aspectes més importants.

6.1.1. ESO

ACTIVITATS

1. EL PROCÉS ARTESANAL DE LA PAUMA			
ESPAI	Sala principal del museu	NÚM. ACTIVITAT	1

DESTINATARI	Alumnes de 12 a 16 anys	DURADA	30 min.
OBJECTIUS			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Conèixer vocabulari específic de l'artesania i del patrimoni cultural i natural. ▪ Comprendre el procés d'elaboració artesanal de la pauma. ▪ Treballar l'escolta activa. ▪ Reconèixer la importància del patrimoni cultural i etnològic de la zona. 			
CONTINGUTS			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Descoberta i valoració del patrimoni natural i cultural. ▪ El procés artesanal de l'elaboració de la pauma. ▪ L'ofici de l'artesà i l'artesana. 			
RECURSOS HUMANS			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dinamitzador o dinamitzadora de l'activitat 			
RECURSOS MATERIALS			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fitxa 1, 2, 3 i 4 del dossier d'educació secundària ▪ Llapis i goma 			
METODOLOGIA			
<p>Després de repassar entre tots i totes inicialment el procés artesanal de l'elaboració de la pauma prèviament vist a l'audiovisual, hauran de completar la fitxa 1, on tenen un mot encreuat que relaciona les accions del procés amb el vocabulari específic.</p> <p>Finalment es posarà l'activitat en comú per tal de consolidar el contingut.</p>			
AVALUACIÓ			
<p>Es valorarà el grau de participació i motivació vers l'activitat.</p> <p>També cal avaluar les habilitats personals al llarg de l'activitat i el grau de consolidació d'aquesta amb la posada en comú final.</p>			
2. EL BARATAR			
ESPAI	Sala principal del museu	NÚM. ACTIVITAT	4

DESTINATARI	Alumnes de 12 a 16 anys	DURADA	20 min.
OBJECTIUS			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Conèixer vocabulari específic de l'artesania i del patrimoni cultural i natural. ▪ Treballar l'escolta activa. ▪ Potenciar el treball en equip i la participació. ▪ Respectar el patrimoni social, cultural i ambiental. ▪ Conèixer la tradició de l'autovenda i l'intercanvi vers al procediment de venda industrial. ▪ Interpretació els diners com a valor de canvi actual. 			
CONTINGUTS			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ El baratar ▪ L'ofici de l'artesà i l'artesana. ▪ La comercialització 			
RECURSOS HUMANS			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dinamitzador o dinamitzadora de l'activitat 			
RECURSOS MATERIALS			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fitxes 5 i 6 del dossier d'Educació Secundària 			
METODOLOGIA			
<p>A la fitxa es troba una fotografia de com es duia a terme el baratar i una altra de la venda actual. En primer lloc, entre tots i totes, comentarem les dues fotografies i extraurem els coneixements previs per poder fer una explicació ajustada a aquests, centrant-se en el concepte de <i>baratar</i>.</p> <p>Una vegada entesos els dos models de comercialització, es faran dos grups de classe de màxim cinc persones (o quatre grups en funció del volum del grup). Cada grup representarà, mitjançant un <i>role-play</i> (una teatralització), amb ajuda del dinamitzador, una situació de baratar i una de venda industrialitzada.</p> <p>Cada grup, amb la guia del dinamitzador, tindrà 15 minuts per preparar la situació. Després es representarà.</p>			

Finalment, es posarà en comú tot allò representat i les diferències existents, un cop que han fet la vivència.

AVALUACIÓ

L'actitud positiva davant de la realització de l'activitat.

El treball en equip, la participació, la motivació i la creativitat.

Observar el procés de consolidació del concepte.

3. ENS SITUEM

ESPAI	Sala principal del museu	NÚM. ACTIVITAT	3
DESTINATARI	Infants de 12 a 16 anys	DURADA	20 min.
OBJECTIUS			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Reconèixer la importància del patrimoni cultural i etnològic de la zona. ▪ Localitzar geogràficament les poblacions del Montsià. ▪ Respectar el patrimoni social, cultural i ambiental. 			
CONTINGUTS			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ La pauma com a element cultural. ▪ La situació geogràfica del Montsià. 			
RECURSOS HUMANS			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dinamitzador o dinamitzadora de l'activitat 			
RECURSOS MATERIALS			
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fitxa 7 del dossier d'educació secundària ▪ Llapis i goma 			
METODOLOGIA			
<p>A partir de la fitxa 2 es repassaran les zones més importants del Parc Natural dels Ports en relació al treball artesanal de la pauma, tal i com apareix a l'audiovisual.</p>			

En primer lloc es repassarà entre tots els alumnes a mà alçada tots aquells llocs que recordin i, per parelles, hauran de completar el mapa amb els indrets treballats.

Finalment es posarà en comú per tal de corregir-ho en gran grup.

AVALUACIÓ

Valoració de l'actitud davant la realització de l'activitat i de la motivació que tenen alhora de crear la seva pròpia composició.

Avaluació de la mateixa activitat, on extraurem les habilitats personals de cada alumne.

4. EN SAPS PROU ?

ESPAI	Sala principal del museu	NÚM. ACTIVITAT	4
DESTINATARI	Infants de 12 a 16 anys	DURADA	45 min.

OBJECTIUS

- Comprendre el procés d'elaboració artesanal de la pauma.
- Reconèixer la importància del patrimoni cultural i etnològic de la zona.
- Respectar el patrimoni social, cultural i ambiental.
- Experimentar a través de les fibres vegetals, les diverses formes, mides, textures.
- Conèixer vocabulari específic de l'artesania i del patrimoni cultural i natural.

CONTINGUTS

- Els materials elaborats amb fibres vegetals
- L'ofici de l'artesà i l'artesana
- El procés artesanal de l'elaboració de la pauma
- L'ús de les peces fetes amb pauma
- La modernitat i la sostenibilitat

RECURSOS HUMANS

- Dinamitzador de l'activitat

RECURSOS MATERIALS

- Fitxes 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15 i 16 del dossier d'educació secundària
- Llapis i goma

METODOLOGIA

La següent activitat consisteix en una bateria de preguntes per consolidar i interioritzar els continguts exposats a l'audiovisual i treballats al llarg de la resta d'activitats, a mode de síntesi.

AVALUACIÓ

Es valorarà l'actitud positiva davant de la realització de l'activitat.

També la comprensió dels aspectes treballats, mitjançant l'observació i les respostes que es van creant.

9. Avaluació

Inicialment, s'hauria de fer un sondeig de cada grup a través de les converses prèvies amb el professorat, en funció de nivell educatiu, expectatives, interessos, etc. Una vegada ens situem al grup podrem adaptar el dossier didàctic a les seves necessitats.

Per tal d'avaluar les sessions, proposem en cada activitat una sèrie d'ítems importants a valorar. La metodologia avaluativa, acord amb el projecte, es oberta, flexible i continuada.

Proposem com a instrument l'observació durant la realització de les activitats per poder abordar tot allò que interessa de cadascuna.

Com avaluació final, proposem un qüestionari (adjunt al final) que avalua aspectes generals i recull propostes de millora.

QÜESTIONARI D'AVALUACIÓ

Data: _____ Nom del
centre: _____

Localitat: _____

Nivell: _____

- Nom dels docents

acompanyants: _____

_____

_____

_____

_____

- Havíeu realitzat abans la visita al museu? _____

Quan? _____

- Des de quina o quines assignatures heu decidit realitzar la visita? _____

_____

_____

- Valora de l'1 al 5 (1 com a mínim i 5 com a màxim) la coherència i l'adequació de les activitats en funció de cada objectiu educatiu:

Etapla educativa	Valoració				
Educació infantil	1	2	3	4	5
Cicle Inicial d'Educació Primària					
Cicle Mitjà d'Educació Primària					
Cicle Superior d'Educació Primària					
Educació Secundària Obligatòria					

- Valora de l'1 al 5 (1 com a mínim i 5 com a màxim) els ítems següents:

Ítems	Valoració
- Adequació de l'espai a les activitats	1 2 3 4 5
- Temps ajustat a les activitats	1 2 3 4 5
- Aspecte lúdic	1 2 3 4 5
- Nivell d'atenció	
- Nivell d'atenció	

- Comentaris i propostes de millora:

PUNTS FORTS	PUNTS FEBLES

7. Continguts clau

PRODUCCIÓ ARTESANAL, AUTOCONSUM I VENDA

El margalló (*Chamaerops humilis*) és l'única *paumera* autòctona d'Europa. La seva distribució s'estén per la península Ibèrica, Illes Balears, el nord d'Àfrica i la península Itàlica. A les Terres de l'Ebre la podem trobar des del nivell del mar fins als 800 metres d'altitud. A aquestes terres, pobles com: Alfara de Carles, Mas de Barberans, Paüls i els Reguers, municipis tots ells pertanyents al Parc Natural dels Ports han tingut el treball de la pauma com una de les fonts principals d'ingressos. A més dels pobles abans esmentats, també en altres indrets té una important tradició el treball de la pauma. A pobles com Pinell de Brai i Rasquera el fil de la tradició mai s'ha perdut com a ofici.

L'adquisició de la primera matèria a Mas de Barberans tenia lloc mitjançant la recollecció a zones properes del poble i a la serra del Montsià. Hi havia unitats familiars que feien molta producció i compraven les paumes als majoristes.

El procés del treball de la pauma

1. Anar a fer *paumes*,

afeixar les paumes

2. Assecar i solejar les *paumes*,

Transportar les paumes

3. *Embrinar* (separar els diferents folíols que té la *pauma*)

4. *Escoellar* (tallar el tronxo amb un tallant)

triar els brins,

banyar

tintar els brins,

fer el cordell,

fer la llata (trenar els diferents brins per fer la trena)

5. Esmetxar (tallar les puntetes dels brins que surten de la trena)

cosir,

envorar i ansar.

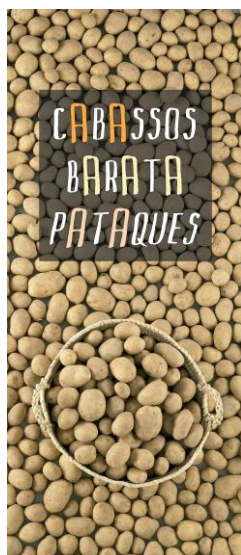
Les fases són comunes als quatre pobles. Hi ha una diferència quant a l'ordre del procés en dues fases: a Mas de Barberans i a Paüls primer s'embrina i després s'escoella, i a Alfara de Carles i als Reguers primer s'escoella i després s'embrina.

La Pauma es venia de dues maneres:

- **Procediment artesanal:** l'autovenda, venda de mitjancers, intercanvi de productes de *pauma* per productes alimentaris i d'elaboració de productes per a ús propi. Aquesta manera era la característica Mas de Barberans.
- **Procediment industrial:** orientada a la venda en l'empresa privada o l'agrupació en cooperatives. Aquesta era típica de Alfara de Carles, els Reguers i Paüls.

PRODUIR PER VENDRE O PER BARATAR

A Mas de Barberans, el treball de la pauma era molt utilitari; es tenia una planta al costat de casa, es coneixia una tècnica i s'adequava aquest saber a la fabricació d'objectes per guanyar-se la vida però també per a ús propi. De les quaranta-vuit peces documentades a Mas de Barberans només quinze es feien per a vendre i la resta es feien per a ús propi. I aquestes quinze es venien de manera habitual: les sàries de tres mides i els cabassos de set mides. Tot i que es feien molts de cabassos, la majoria es feien per a intercanviar per productes alimentaris de llarga durada, o sigui per a baratar. La peça que més es feia per a vendre era la sària.

PRODUCCIÓ I COMERCIALIZACIÓ PROTOINDUSTRIAL

Quan apareix el control del temps per part dels artesans/es ens indica un canvi en la manera de produir. Aquest fet juntament en una especialització en el procés productiu, a uns pobles feien la llata i als Reguers acabaven i comercialitzaven les peces, un

augment importantíssim de la producció a més d'una pèrdua de qualitat en la peça acabada perquè es perd la fidelització del client per part de qui elabora la peça podem parlar d'una industrialització sense màquina. La cooperativa obrera El Porvenir és un exemple de cooperativisme en una època en què l'associacionisme obrer tenia un gran protagonisme a les Terres de l'Ebre. La cooperativa es va fundar al 1921 als Reguers (Tortosa) i es va reconstruir després de patir un incendi l'any 1925 per desaparèixer el 1937 en plen guerra civil.

La Industrial Palmera era una empresa privada ubicada als Reguers i que competia amb la cooperativa obrera a l'hora de vendre productes de pauma que es dedicava a la comercialització de productes de pauma fundada abans del 1921 i que va durar fins al 1988. Importaven la pauma bàsicament d'Andalusia –Sevilla, Carmona– i també de la província d'Alacant –Gata de Gorgos i Pedreguer. Arribava la pauma a Tortosa amb el tren, vagons sencers de pauma, i la pujaven als Reguers amb un camió.

Emmagatzemaven la pauma i els treballadors dels Reguers la compraven i feien cabassos. En èpoques de forta demanda, com va ser entre els anys 1950 i 1960, necessitaven molta mà d'obra i la buscaven fora del municipi. Aquesta mà d'obra la

trobaven als pobles on el treball de la pauma era tradicionalment una font important d'ingressos: Paüls, Alfara de Carles, Mas de Barberans i, excepcionalment, Rasquera.

Els principals clients de la Industrial Palmera eren per als cabassos tarongers –València, Bur-riana–; per als escombriaires, Barcelona, i per a cabassos de diferents mides, Saragossa, Pamplona i Lleida. La darrera comanda es va servir l'any 1988 a València.

REINVENCIÓ S. XXI

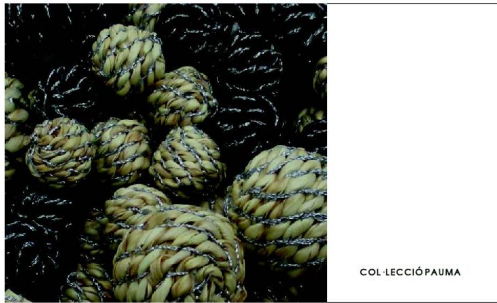
L'ofici de llatadora desapareixia, es va documentar un trencament en la transmissió de l'ofici en la generació nascuda als anys 50 del segle XX. La prioritat al 2006 va ser el traspàs de l'ofici a noves generacions. Tenim a Mas de Barberans unes mestres artesanes amb grans coneixements, però d'edat avançada. Es va organitzar un curs d'aprenentatge de l'ofici, les mestres van transmetre el llegat rigorosament quant a tècnica a les seves aprenents. Les joves van absorbir aquests coneixements transmesos i adequant aquest saber a les necessitats i gustos del segle XXI, el resultat ha estat ARTPAUMA.

Els productes artesans són originals, únics i autèntics per aquest motiu s'ha d'assegurar la transmissió de l'ofici, adonant-nos que en cap cas ofereixen un producte "passat de moda".

Un dels àmbits on l'artesania està tenint més reconeixement, és precisament en la moda i aquí, al Mas de Barberans podeu veure com un joiera des les Terres de l'Ebre: Sara Domènech treballant juntament amb les artesanes d'Artpauma ha combinat la puma i la plata. El motiu és clar, oferir un producte exclusiu, personal i creatiu.

A Mas de Barberans, podeu veure demostracions del treball de les artesanes i assistir als cursos per tal d'aprendre quelcom de l'ofici.

Aquest fet, juntament amb una recerca etnològica sistematitzada, ha permès reutilitzar aquest patrimoni etnològic local que encara està present -però formant part del món tradicional- per tal de donar-li sentit, fent-lo productiu, al segle XXI.

8. Glossari

AFEIXAR LES PAUMES I GUARDAR-LES

Les *paumes* es guardaven al *trespol* -golfes- de la casa. Es col·locaven damunt de: banquetes, canyissos o somiers vells per tal que no toquessin a terra. Si la *pauma* tocava a terra de la humitat es podia florir.

ANAR A FER PAUMES

Pel que fa a l'activitat, el procés comença amb l'adquisició de la primera matèria, és a dir, en anar a fer *paumes* durant els mesos de juliol i agost que és quan aquestes són més tendres. S'estira per arrencar les *paumes*, fulles centrals del margalló. Es va a fer *paumes* als voltants del poble o en llocs més allunyats; en aquest cas, fins la dècada dels 50 del segle passat, la gent es quedava a dormir o bé en coves o casetes de camp.

ARREPLEGAR LES PAUMES I TRANSPORTAR-LES

Ja estirades les *paumes*, s'arreglen amb manolls: número de *paumes* que caben dins una mà i es fa un braçat: número de *paumes* que caben baix del braç. Les *paumes* sempre es fiquen cap-i-cuades perquè no rellisquin.

Del conjunt dels diferents braçats en surt el feix i la mida depèn de les característiques del transport.

Les *paumes* es transportaven de diferents maneres depèn de la distància i de les característiques del camí: al coll, amb l'animal i una sària, amb l'animal i el carro.

ASSECAR i SOLEJAR LES PAUMES

Les *paumes* es deixen esteses de 20 a 30 dies al sol. Cada 7 ó 8 dies s'han de tornar perquè agafin el mateix color blanquinós per les dos parts.

BANYAR ELS BRINS

Abans de fer cap activitat amb els brins: fer la llata, fer el cordell, fer vores, fer les anses, els brins s'han de banyar. La nit abans es banyen els brins que es creu que es necessitaran al dia següent i s'emboliquen amb draps.

Quan s'estan fent les diferents activitats els brins es van *estofant*, és a dir es van humitejant perquè no es pot treballar amb el bri sec.

BARATAR: Interacanviar.

BRI: Cadascun dels folíols que té la fulla de pauma.

COSIR

S'agafa la tira de llata i s'enrotlla. Es passa l'agulla pel cordell que tens preparat prèviament. Es comença a cosir donant la forma depenent de la peça. Ja cosida la peça s'esmetxa. Esmetxar vol dir tallar amb unes estisores totes les puntes que surten de la llata, que són els brins afegits o un bri que s'acaba i no ha quedat ben trenat.

EMBRINAR

Es van separant les diferents parts de la fulla. La nit abans d'haver d'embrinar les *paumes* s'arremullen, ja banyades, s'agafa un drap i s'emboliquen. S'agafa la *pauma* amb una mà, per la part de l'escoell, amb la part arrodonida de l'escoell de cara avall. Amb l'ajuda dels dits: gros índex i dit del mig es van separant les diferents parts que té la fulla.

ENVORAR

L'acabat de la peça es fa amb un voraviu, que constitueix la vora. Quan ja s'acaba de cosir la peça amb els brins que quedin s'ha de començar a fer la vora. Quan aquests brins s'acabin se n'han d'afegir de nous, aquests brins nous han de ser escanellats. Escanellar vol dir separats però no del tot, junts de la punta escoellada. Aquests brins a més han de ser amples i llargs. És a les vores on es ficaven brins tintats.

ESCOELLAR

Es col·loquen els peus damunt del suport de fusta del tallant, eina que es fa servir per fer aquesta activitat. Amb una mà s'agafa l'*escoell* –tronxo-i amb l'altra mà s'agafa la resta de la fulla, i es va passant pel tall fins que es separa la fulla de l'*escoell*. Cada un dels folíols de la fulla s'anomena bri.

FATO: Conjunt de coses en general.

FER EL CORDELL

S'agafa un bri humitejat i es parteix en dos. Els dos brins s'enrevoltillen entre ells per la punta que s'ha escoellat. El cordell s'utilitza per cosir les peces. S'ha d'intentar acabar el cordell ben primet per poder passar l'agulla més fàcilment.

FER LA LLATA

Per fer la llata es combinen els diferents brins, les diferents unions de brins ens porten a classes de llata diferents. L'ús i la grandària de les peces determinen el tipus de llata a utilitzar. Al Mas de Barberans hi ha documentades quatre tipus de llata:

- Llata de sària o de tretze càmeres,
- Llata de cabàs o llata de nou càmeres,
- Llata de cinc càmeres o llata de xiquets,
- Llata de puntetes.

Una càmera és cada línia de brins que es fa treballar per fer la trena. A mesura que es va fent la llata es va mesurant amb braces. Una braça és la llata que cap, des de la punta dels dits d'una mà al la punta dels dits de l'altra mà amb els braços oberts formant angle recte amb el cos.

FER LES ANSES

S'acaba la vora, queden els brins utilitzats per fer la vora i el cordell, amb els brins i el cordell, que es pot desfer o amagar-se, es comença a fer un cordell molt més doble que l'utilitzat per cosir. Es fan uns quatre pams de cordell i després el cordell es va afinant fins que es pugui passar l'agulla. Ajuntes el cabàs per saber en quin punt de l'altra banda has de començar a fer l'ansa.

SÀRIA: peça plana de llata de pauma que al posar-la damunt del llom de l'animal fa bossa a cadascun dels costats.

TRIAR ELS BRINS

Es fan munts amb els diferents brins. Es fa una classificació: els més amples i bonics per fer les vores, els més llargs per fer cordells, els més lletjos: verds i aspres per fer les anses. Quant al tipus de llata els més curts són per fer llata de cabàs i els més llargs i amples per fer la llata de sària.

9. Per saber-ne més

- Pàgina web del Museu de la pauma: www.cdrmuseudelapauma.cat
- Facebook: <http://tiny.cc/ki4ifw>
- Twitter: [twitter.com/@museudelapauma](https://twitter.com/museudelapauma)
- Articles relacionats amb el Museu de la Pauma, l'artesanía o la cistelleria en general: <http://www.cdrmuseudelapauma.cat/index.php/bibliografia>.
- www.portsimans.cat.
- <https://vimeo.com/95303600>.